

Adam Józef Sobczyk

Duchowość zakonna według adhortacji Jana Pawła II "Redemptionis donum"

Studia Redemptorystowskie nr 11, 261-273

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Adam Jozef Sobczyk MSF
UMK – Toruń

DUCHOWOŚĆ ZAKONNA WEDŁUG ADHORTACJI JANA PAWŁA II *REDEMPTIONIS DONUM*

- Słowa kluczowe:** duchowość, życie zakonne, Jan Paweł II,
Redemptionis donum
- Keywords:** spirituality, monastic live, Jan Paweł II,
Redemptionis donum
- Schlüsselwörter:** Spiritualität, Klosterleben, Jan Paweł II,
Redemptionis donum

Obecnie można zaobserwować wzmożone zainteresowanie ludzi świeckich duchowością zakonną. Wiele osób uczestniczy w rekolekcjach organizowanych w klasztorach, przyjeżdża na indywidualny wypoczynek, włączając się tam, gdzie to możliwe, w rytm życia danej wspólnoty zakonnej. Większa niż dotychczas liczba świeckich wykazuje duże zainteresowanie specyfiką życia osób konsekrowanych; sięga po publikacje ukazujące duchowość poszczególnych instytutów zakonnych. Ponadto w środowiskach uniwersyteckich prowadzone są coraz intensywniejsze studia nad duchowością założycieli wspólnot zakonnych i rozmaitych szkół duchowości. Te analizy badawcze dotyczą rozumienia duchowości zakonnej na podstawie pism wybranych osób (głównie założycieli różnych instytutów zakonnych) lub poszczególnych zakonów i zgromadzeń¹. Brakuje natomiast całościowego opracowania tego zagadnienia w oparciu o posoborowe dokumenty Kościoła, które podejmowałyby wprost temat duchowości zakonnej.

Z tego względu w niniejszym artykule uwaga zostanie skupiona na duchowości zakonnej według dokumentu Jana Pawła II *Redemptionis donum*. Nie sposób bowiem w ramach kilkunastu stron poszerzyć bazę bibliograficzną dokumentów Kościoła na analizowany temat, dlatego tutaj przedmiotem materialnym będzie duchowość zakonna, a formalnym papieska adhortacja. Duchowość zakonną rozumieć będziemy jako specyficzną formę życia w Duchu Świętym polegającą na naśladowaniu Chrystusa, wybraną i realizowaną przez osoby

¹ Dla przykładu można podać: Otto od Aniołów, *Duchowość zakonna według nauki o Hieronima od św. Jacka (Andrzeja Cyrusa)*, Kraków 1965; M. Szymula, *Duchowość zakonna według nauczania bł. Honorata Koźmińskiego*, Warszawa 1999.

konsekrowane w określonych warunkach życia i misji, zgodnie z regułą i myślą założyciela². Przeprowadzenie badań jest uzasadnione metodologicznie, gdyż, jak podaje K. Hołda, teologia duchowości jako nauka bada teologiczne podstawy i możliwości osiągania świętości w różnych stanach życia ludzkiego, w tym zakonnego. W ten sposób przyczynia się do opracowania teologii życia zakonnego, która będąc działem teologii duchowości, ma za zadanie ukazać w świetle Objawienia teologiczne podstawy życia zakonnego, jego istotę, prawa rozwoju i sposób dążenia do świętości³.

Można zapytać o zasadność wyboru takiego przedmiotu formalnego, zważywszy, że omawiany dokument został wydany w 1984 roku oraz że został napisany w formie słowa skierowanego do osób zakonnych jako słowo miłości Kościoła (por. RD 2). Jednakże należy stwierdzić, że adhortacja ta stosunkowo rzadko była przedmiotem analiz teologicznych (w porównaniu z chociażby 12 lat później wydaną *Vita consecrata*). Można zatem zapełnić tę lukę i za pomocą analizy tekstu oraz krytycznej jego syntezy podjąć próbę ukazania podstaw, istoty oraz sposobów rozwoju duchowości zakonnej. Medytacyjny charakter tekstu nie wyklucza jego teologiczno-duchowej głębi, wręcz przeciwnie, pozwala bardziej skupić się na istocie duchowości zakonnej widzianej oczami papieża. Tym bardziej że intencją Jana Pawła II było, aby ta adhortacja stała się „wyrazem miłości Kościoła do wszystkich członków Instytutów zakonnych. Zachętą i pomocą do rozpoznania własnej tożsamości i godności każdego z nich w świetle Odkupienia” (RD 16).

1. Powołanie do doskonałości jako podstawa duchowości zakonnej

Szukając podstaw duchowości zakonnej, papież w swoim nauczaniu zwraca uwagę na strukturę powołania do doskonałości, którą omawia na podstawie perykopy ewangelicznej o bogatym młodzieńcu (zob. Mk 10, 17–27). Podkreśla, że konieczna jest analiza i odkrycie daru własnego człowieczeństwa w perspektywie skarbu przygotowanego w niebie. To umożliwia człowiekowi zrozumienie *vanitas* rzeczy ziemskich i złożenie całej nadziei w uczestnictwie w skarbach niebieskich. Powołanie, które istota ludzka otrzymuje, jest darem Boga w Trójcy Jedynej i zarazem wezwaniem, by swoje życie uczynić darem dla innych (por. RD 6).

Jan Paweł II zauważa, że Chrystus powołuje uczniów poprzez spojrzenie skierowane na nich z miłością. Ono wzywa do udzielenia pozytywnej odpowiedzi Jezusowi i pomaga ludziom pozostawić wszystko, co dotychczas mieli.

² Por. M. Daniluk, *Duchowość chrześcijańska*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. IV, red. R. Łukaszczyk i in., Lublin 1995, kol. 317.

³ Por. K. Hołda, *Życie konsekrowane*, Warszawa 1979, s. 5–7.

Papież dokonuje teologicznej analizy owego „Chrystusowego spojrzenia”. Zauważa, że w tej miłości odzwierciedla się trynitarny charakter duchowości zakonnej. W niej miłość Ojca zostaje uosobiona w Chrystusie, który przyjmując posłannictwo Ojca w Duchu Świętym, stał się Odkupicielem świata. Miłość Ojca objawiona w Synu, jako miłość odkupieńcza, stanowi cenę odkupienia człowieka i świata (por. RD 3). Ona jest również źródłem powołania do życia konsekrowanego.

Z kolei miejscem spotkania z miłością Chrystusa jest, zdaniem papieża, serce człowieka. Miłość odkupieńcza skierowana do adresata nabiera cech obłubieńczych, stając się miłością wybrania. Jezus kieruje to zaproszenie imiennie do każdego z powołanych, pozostawiając mu możliwość dokonania wolnego wyboru i udzielenia odpowiedzi w całkowicie wolny sposób (por. RD 3).

Pragnienie doskonałości stanowi istotę powołania chrześcijańskiego oraz motywację pójścia drogą proponowaną przez Odkupiciela. Podstawą i punktem odniesienia jest tutaj biblijne wezwanie do świętości, wypływające z aktu stworzenia na obraz i podobieństwo Boże (por. Rdz 1, 27n; Kpł 19, 2;). Kluczem jest natomiast dzieło odkupienia, które przywraca Bogu skażone grzechem stworzenie. To samo musi się dokonać w człowieku, który ma zostać oddany i przywrócony Bogu. Z tego wynika, że powrót do Boga, będący wynikiem miłości odkupieńczej (por. Iz 44, 22), jest wezwaniem człowieka do powrotu do samego siebie, odnalezienia swego życiowego powołania i jego realizacją (por. RD 4).

Ten powrót obejmuje zatem wewnętrzne i zewnętrzne ogołocenie człowieka, które znamionuje ślub ubóstwa. Papież powraca w swoim nauczaniu do tematu wyższości „być” nad „mieć”. Zauważa, że zrozumienie wzajemnej korelacji bycia i posiadania stanowi właściwe tło ideału ubóstwa. Jest również bardzo istotne dla właściwej afirmacji i odpowiedzi na dar powołania. Wezwanie do doskonałości dotyka, jego zdaniem, samych podstaw człowieczeństwa i pozwala jeszcze bardziej w tym odnowionym przez Chrystusa człowieczeństwie się zakorzenić (por. RD 4).

Powołanie do doskonałości, ujmowane jako fundament duchowości zakonnej, jest jednocześnie przez papieża motywowane nagrodą, jaką można za wybór i realizację tego sposobu pójścia za Chrystusem otrzymać. Jest nią nieprzemijający skarb w niebie (por. Mk 8, 35; Mt 10, 39; Łk 9, 24). Jan Paweł II podkreśla istotę powołania, które stanowią nie tyle słowa: „idź sprzedaj i rozdaj”, ile: „przyjdź i chodź za Mną”. Pierwsze z nich stanowią warunek skuteczniejszego kroczenia za Chrystusem, ogołocenia ze zbędnego balastu. Istotą natomiast powołania jest naśladowanie Syna Bożego. Nagrodą zaś – wspólne przebywanie w niebie. W ten sposób papież wskazuje na eschatologiczny wymiar duch-

wości zakonnej, realizowany poprzez duchowe zaślubiny z Chrystusem dzięki praktyce rad ewangelicznych (por. RD 5).

2. Istota duchowości zakonnej

Wyjaśnienie istoty duchowości zakonnej papież rozpoczyna od przybliżenia znaczenia konsekracji zakonnej. Zauważa, że termin ten jest bardzo bogaty znaczeniowo⁴. Tłumaczy ją jako poświęcenie Bogu na wyłączną własność poprzez profesję zakonną. Wyjaśnia, że profesja pełniej wyraża konsekrację chrzcielną. Według niego, konsekracja wprowadza w uniwersalne posłannictwo ludu Bożego szczególnie zasób duchowej i nadprzyrodzonej siły. W zakres tego posłannictwa papież zalicza: specyficzny rodzaj życia osób konsekrowanych, ich świadectwo i apostołat oraz wierność charyzmatowi założyciela (por. RD 7).

Ojciec święty rozróżnia także uczestnictwo w mesjańskiej misji Chrystusa osób konsekrowanych i pozostałych wiernych. Twierdzi, że o głębszym stopniu zakorzenienia w Chrystusie osób zakonnych stanowi profesja zakonna, która na fundamencie chrztu św. buduje nową więź człowieka z Trójcą Świętą. Papież, wyjaśniając relację konsekracji chrzcielnej i zakonnej, korzysta z nauczania soborowego. Opierając się na dekrecie *Perfectae caritatis* (1965), podkreśla, że konsekracja zakonna „korzeniami sięga głęboko w konsekrację chrztu i pełniej ją wyraża” (PC 5). Rozwija to zagadnienie, nazywając nową konsekrację poświęceniem osoby ludzkiej Bogu, zaś śluby czystości, ubóstwa i posłuszeństwa wyrazem tego poświęcenia i zarazem czynnikiem prowadzącym do jego urzeczywistniania (por. RD 7).

Profesja zakonna to nowe zanurzenie w śmierć Chrystusa (por. Rz 6, 3–11). Owa nowość, według Jana Pawła II, odnosi się do świadomości nieustannego „nawracania”. Człowiek „zanurzony w śmierć” i „pogrzebany wraz z Chrystusem” rozpoczyna nowe życie, podobnie jak jego Mistrz. W Chrystusie ukrzyżowanym znajduje swą integralną podstawę konsekracja chrztu i profesja rad ewangelicznych, która jest równocześnie śmiercią i wyzwoleniem (por. Ef 4, 22–24; RD 7).

2.1. Przymierze oblubieńczej miłości

Papież podkreśla znaczenie, jakie ma świadomość osób konsekrowanych w kwestii ich szczególnego uczestnictwa w krzyżowej śmierci i zmartwychwstaniu Odkupiciela. Zaznacza, że istotę duchowości zakonnej stanowi przymierze miłości z Chrystusem. Dokonuje się ono w duszy powołanego dzięki łasce Od-

⁴ Szerzej na temat rozumienia konsekracji zob.: Z. Pałys, *Rozwój teologii konsekracji zakonnej. Studium historyczno-teologiczne od Vaticanum II do Vita Consecrata Jana Pawła II*, Kraków 2008; *Encyklopedia Instytutów życia konsekrowanego i Stowarzyszeń życia apostołskiego*, red. M. Daniluk, Lublin 2000, s. 201–202.

kupienia w realnym kształcie rad ewangelicznych. W taki sposób wyraża się odpowiedź człowieka na miłość odkupieńczą Chrystusa. Tą odpowiedzią jest miłość oddania się Chrystusowi, będąca duszą konsekracji. Dzięki niej kształtuje się i rozwija owo przymierze miłości oblubieńczej (por. Ps 135, 4).

Nawiązując do słów św. Pawła z Rz 12, 1, papież zachęca osoby zakonne do tego, by przez konsekrację rad ewangelicznych zanurzyły się w tajemnicy paschalnej Odkupiciela. Zaznacza potrzebę zrozumienia tożsamości osoby, która należy do Chrystusa i jego Kościoła. Zachęca do coraz głębszego poznawania, a przez to do intensywniejszego miłowania Zbawiciela poprzez modlitwę, kontemplację i uczynki miłosierdzia (por. RD 8).

Jan Paweł II zauważa, że w Ewangelii jest mnóstwo wskazań dotyczących nie tylko tego, co konieczne, ale tego, co lepsze. Podaje, że śluby czystości, ubóstwa i posłuszeństwa nadają drodze rad ewangelicznych osoby zakonnej specyficzny chrystocentryczny wymiar oraz wyciskają na niej znak ekonomii Odkupienia. Istotę duchowości zakonnej realizowanej w aspekcie ekonomii Odkupienia papież wyjaśnia na podstawie słów św. Jana: *Nie miłujcie świata ani tego, co jest na świecie! Jeśli kto miłuje świat, nie ma w nim miłości Ojca. Wszystko bowiem, co jest na świecie, a więc: pożądliwość ciała, pożądliwość oczu i pycha tego życia, nie pochodzi od Ojca, lecz od świata. Świat zaś przemija, a z nim jego pożądliwość; kto zaś wypełnia wolę Bożą, ten trwa na wieki* (1 J 2, 15–17).

Na podstawie tego tekstu Ojciec święty odnosi się do przymierza oblubieńczej miłości między Chrystusem a osobą konsekrowaną. Stwierdza, że to dzięki miłości człowiek dąży do przewyciężenia wszystkiego, co nie pochodzi od Ojca. Tym, co trzeba w pierwszym rzędzie przewyciężyć, są, jego zdaniem, wspomniane w liście Janowym grzechy przeciwko ślubom zakonnym. To dzięki miłości następuje owo „przetworzenie” stosunku do świata zewnętrznego i do własnego „ja”.

Papież wielokrotnie używa tego sformułowania, gdyż stwierdza: „(...) cała bowiem ekonomia Odkupienia mieści się w ramach tych słów Chrystusa, wypowiedzianych w modlitwie arcykapłańskiej do Ojca: »nie proszę, abyś ich zabrał ze świata, ale byś ich ustrzegł od złego« (J 17, 15)”. Zauważa, że ewangeliczne rady czystości, ubóstwa i posłuszeństwa stanowią w ekonomii Odkupienia najbardziej radykalne sposoby wspomnianego przetworzenia. Ewangeliczna czystość pomaga przetworzyć to, co swe źródło ma w pożądliwości ciała; ubóstwo – to, co płynie z pożądliwości oczu; posłuszeństwo to, co wynika z pychy tego życia (por. RD 9).

2.2. Udział w Chrystusowej kenozie

Do istoty duchowości zakonnej należy, zdaniem Jana Pawła II, oprócz przy mierza miłości oblubieńczej także udział osoby zakonnej w misterium paschalnym Chrystusa. Dzieje się tak dlatego, że oblubieńcza miłość, wyrażona za pomocą rad ewangelicznych, znajduje swoją kulminację w tajemnicy paschalnej Jezusa Chrystusa. W niej zespolone są zarówno wyniszczenie przez śmierć, jak i narodziny do nowego życia przez Zmartwychwstanie. Praktyka rad ewangelicznych ma w sobie głęboki refleks tej paschalnej dwoistości (por. PC 5).

Wyniszczenie to, zdaniem papieża, jest konieczne i dotyka tego, co w każdym człowieku jest grzechem i dziedzictwem grzechu. Wskutek wyniszczenia oraz następującego po nim odrodzenia można narodzić się każdego dnia z głębszym dobrem ukrytym w duszy ludzkiej. Rady ewangeliczne przygotowują duszę na przyjęcie łaski Ducha Świętego, który jest bezpośrednim sprawcą wszelkiej świętości (por. 2 Kor 5, 17).

Jako wzór wyniszczenia dla osoby konsekrowanej Jan Paweł II stawia Syna Bożego, który *istniejąc w postaci Bożej (...) ogołocił samego siebie, przyjmawszy postać sługi, stawszy się podobnym do ludzi* (por. Flp 2, 6–7). Warunkiem naśladowania Chrystusa jest przyjęcie Jego krzyża. Według papieża, świadczy o tym już zaproszenie Jezusa skierowane do wszystkich: *Pójdź za Mną*, które jakby poprzedza inne wezwanie: *Jeśli kto chce pójść za Mną, niech się zaprze samego siebie, niech weźmie krzyż swój i niech Mnie naśladuje!* (Mk 8, 34; Mt 16, 24). Udział w Chrystusowej kenozie należy do natury powołania chrześcijańskiego, a w szczególny sposób do istoty duchowości zakonnej (por. Flp 3, 8–9).

Papież zauważa, że pełne zrozumienie tajemnicy własnego człowieczeństwa wobec procesu obumierania człowieka zewnętrznego i rodzenia nowego wewnętrznego (por. 2 Kor 4, 16) jest możliwe jedynie przez odbicie w sobie tajemnicy paschalnej Jezusa Chrystusa. Dzięki temu można pełniej odnaleźć siebie w Chrystusie ukrzyżowanym i zmartwychwstałym. W ten również sposób ekonomia Odkupienia rozlewa moce tajemnicy paschalnej na grunt duchowości zakonnej, w której człowieczeństwo, uległe wezwaniu Chrystusa, znajduje swoją istotę i sens istnienia (por. RD 10).

3. Praktyczny wymiar duchowości zakonnej

Według nauczania Jana Pawła II, polega on przede wszystkim na realizacji rad ewangelicznych czystości, ubóstwa i posłuszeństwa oraz umiłowania Kościoła w postaci dawania świadectwa oraz apostołstwa. Zdaniem papieża, poszczególne rady uwydatniają bądź oblubieńczy (czystość), bądź odkupieńczy

(posłuszeństwo i ubóstwo) rys miłości serca ludzkiego (por. RD 11). Z kolei autentyczne świadectwo i gorliwy apostołat są wyrazem głębokiego życia duchowego osób konsekrowanych realizowanego w codzienności.

3.1. Rady ewangeliczne

Omawianie rad ewangelicznych Jan Paweł II rozpoczyna od ślubu czystości, który jest przykładem i sposobem wyrażania szczególnej możliwości realizacji miłości oblubieńczej Chrystusa. Papież tłumaczy go od strony pozytywnej. Zauważa, że czystości nie należy rozpatrywać jako dobrowolnej rezygnacji z małżeństwa i rodziny, ale jako charyzmatyczny, świadomy wybór Chrystusa na wyłącznego Oblubieńcę. Dodaje, że ślub ten ma swoje pozytywne skutki. Nawiązując do nauczania soborowego (por. KK 42), zauważa, że ślub czystości pozwala w sposób całkowity zatroszczyć się o sprawy Pana, a ponadto, ponieważ jest dokonany dla królestwa niebieskiego, sprawia, że to eschatologiczne królestwo Boga w jakiejś mierze dotyka ludzi i staje się w pewien sposób obecne już na tym świecie. Osoby konsekrowane przez ślub czystości przynoszą na ten świat zapowiedź przyszłego zmartwychwstania (por. Łk 20, 34–36; Mt 22, 30; Mk 12, 25) i życia wiecznego. Ukazują, że polega ono na zjednoczeniu z Bogiem przez uszczęśliwiający widzenie i miłość, której dowód dają przez wierność Chrystusowi w stanie zakonnym (por. RD 11).

Omawiając ślub ubóstwa w kontekście praktycznej realizacji duchowości zakonnej, Jan Paweł II korzysta z Drugiego Listu do Koryntian. Podkreśla słowa Apostoła stanowiące jakby syntezę tej rady ewangelicznej: (...) *znacie przecież łaskę Pana naszego Jezusa Chrystusa, który będąc bogaty, dla nas stał się ubogim, aby was ubóstwem swoim ubogacił* (2 Kor 8, 9). Fragment ten wyjaśnia wewnętrzną strukturę odkupieńczej łaski Jezusa Chrystusa, który najpierw musiał stać się ubogim, by następnie obdarować człowieka swoim Bóstwem. Z tego też powodu, zauważa papież, rada ta znajduje się na samym początku orędzia ośmiu błogosławieństw, jako warunek *sine qua non* zrozumienia tajemnicy Bożego obdarowania (por. Ef 3, 9).

Ponadto ubóstwo daje człowiekowi wewnętrzne uzdolnienie do zrozumienia ubóstwa Chrystusa, który jest nieskończenie bogaty. Ta obfitość jednak przekracza ludzkie możliwości poznawcze i nie może się właściwie wyrazić w żadnym z dóbr stworzonych. Jedynie w ubóstwie i tylko przez ubogich w duchu może ono być właściwie pojęte. Z tego też powodu Chrystus, Bóg-Człowiek, stał się ubogi, i tym ubóstwem nas ubogaca. Wzywa także do takiego stylu życia: (...) *sprzedaj, co posiadasz, i rozdaj (...), a będziesz miał skarb w niebie* (Mt 19, 21). To zaproszenie, zdaniem papieża, ma podwójne znaczenie: z jednej strony jest wezwaniem do ubogacenia innych przez własne ubóstwo, a z dru-

giej stanowi świadectwo wiary i zaufania w nieskończone bogactwa Boga, który sam wystarcza. Dowodzi tego wydarzenie paschalne, w którym Chrystus, najuboższy w krzyżowej śmierci, ubogaca ludzi pełnią nowego życia przez Zmartwychwstanie (por. RD 12). W śmierci krzyżowej widać, że ubóstwu Chrystusa towarzyszy również postawa sługi wszystkich Jego uczniów (por. Flp 2, 6–8).

Z kolei posłuszeństwo, zdaniem Jana Pawła II, stanowi rdzeń rzeczywistości Odkupienia, w której świetle można opisać istotę duchowości zakonnej. Na potwierdzenie papież przytacza słowa Apostoła z Listu do Rzymian: *Albowiem jak przez nieposłuszeństwo jednego człowieka wszyscy stali się grzesznikami, tak przez posłuszeństwo Jednego wszyscy staną się sprawiedliwymi* (Rz 5, 19). Uważa, że ewangeliczna rada posłuszeństwa jest wezwaniem, wypływającym z Chrystusowego posłuszeństwa „aż do śmierci”. Z tego powodu wszyscy, którzy odpowiadają na zaproszenie Jezusa „Pójdź za Mną”, powinni przygotować się do nieustannego dojrzewania w postawie posłuszeństwa aż do śmierci krzyżowej. Osoby konsekrowane w wypełnianiu tego ślubu sięgają do istotnej głębi całej ekonomii Odkupienia, pragnąc osiągnąć szczególnie udział w posłuszeństwie Jezusa Chrystusa (por. PC 1)

Interesujące i wymowne zarazem jest umiejscowienie przez Jana Pawła II ślubu posłuszeństwa pomiędzy tajemnicą grzechu a tajemnicą usprawiedliwienia i zbawczej łaski. Uzasadnia je tym, że właśnie przez ten ślub człowiek może przetrworzyć siebie i przeobrazić się ze starego człowieka w nowego, na podobieństwo Chrystusa (por. RD 13).

Przytaczając liczne teksty ewangeliczne, zachęca osoby konsekrowane do wkroczenia na drogę wypełniania woli Boga (por. Ps 40, 8–9; J 4, 34; 5, 30; 6, 38; 8, 29). Nawiązuje w tym miejscu do dekretu soborowego *Perfectae caritatis* (nr 14). Podaje, że najdoskonalszy przykład praktyki posłuszeństwa w życiu Syna Bożego i naśladowującej Go osoby zakonnej można odnaleźć w obliczu męki i krzyża: *Ojcze, jeśli chcesz, zabierz ode Mnie ten kielich. Jednak nie moja wola, lecz Twoja niech się stanie* (Łk 22, 42). Papież zauważa pewną etapowość posłuszeństwa Chrystusa woli Ojca, które od modlitwy w Ogrójcu wypełnia się cierpieniem, staje się owym posłuszeństwem aż do śmierci, i to krzyżowej.

Jan Paweł II podaje także rozróżnienie posłuszeństwa osób konsekrowanych i posłuszeństwa, które jest warunkiem egzystencji wszystkich chrześcijan. Zauważa, że w stanie zakonnym ślub posłuszeństwa ustanawia w sercu każdego i każdej powinność szczególniejszego odniesienia do Chrystusa – posłusznego aż do śmierci. A ponieważ to Chrystusowe posłuszeństwo stanowi istotny rdzeń dzieła Odkupienia, dlatego też w wypełnianiu ewangelicznej rady posłuszeństwa należy także upatrywać szczególnego momentu tej zbaw-

czej ekonomii Odkupienia, które przenika całe powołanie i misję osób konsekrowanych w Kościele (por. RD 13).

W tym miejscu papież łączy kwestie posłuszeństwa i miejsca osób konsekrowanych w Kościele. Nawiązuje do adhortacji Pawła VI *Evangelica testificatio* (1971), zwracając uwagę na potrzebę wsłuchiwania się w natchnienia Ducha Świętego oraz wierności charyzmatom założycieli (por. ET 6). Z tego dezyderatu wyprowadza konieczność uległości prawowitym przełożonym, zastępującym Boga (por. PC 14). Argumentuje to również tekstami biblijnymi: *Bądźcie posłuszni waszym przełożonym i bądźcie im ulegli, ponieważ oni czuwają nad duszami waszymi i muszą zdać sprawę z tego* (Hbr 13, 17). Z kolei do przełożonych zwraca się z apelem, by otrzymaną przez posługę Kościoła władzę wykonywali w duchu służby, wsłuchując się w zdanie członków własnych wspólnot i rozeznając, czego Chrystus od każdego wymaga.

W parze z posłuszeństwem, pojmowanym jako uległość woli Bożej, idzie postawa służby. Ona kształtuje całe życie osoby konsekrowanej na wzór Syna Człowieczego (por. Mk 10, 45). Wzorem takiej postawy jest Maryja, pierwsza Uczennica Jezusa. Ona swoim życiem potwierdziła słowo dane Bogu w momencie Zwiastowania: *Oto Ja służebnica Pańska, niech mi się stanie według twego słowa* (Łk 1, 38). Uczyniła to w sposób całkowicie nieprzymuszony, gdyż posłuszeństwo jest szczególnym wyrazem wewnętrznej wolności (por. J 10, 17). Maryja zajmuje pierwsze miejsce wśród wszystkich osób poświęconych Bogu bez reszty. Ona jest najpełniej Bogu oddana, najdoskonalej konsekrowana, wypełniając wezwanie „Pójdź za Mną” w czystości, ubóstwie i posłuszeństwie. Papież zaznacza, że osoby konsekrowane powinny widzieć w Maryi swój Prawzór zakonnej konsekracji (por. RD 17).

3.2. Miłość Kościoła

Zagadnienie miłości Kościoła w duchowości zakonnej znalazło swoje miejsce w wielu dokumentach, szczególnie posoborowych. Podkreśla się w nich znaczenie życia konsekrowanego we wspólnocie Kościoła. Szósty rozdział Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* (1965) przypomina, że stan zakonny naśladuje wiernie i ustawicznie ukazuje w Kościele tę formę życia, jaką obrał sobie Syn Boży, przyszedłszy na świat, aby spełnić wolę Ojca, i jaką zalecił uczniom. Ta część dokumentu odkrywa fundamenty teologiczne życia zakonnego, a szczególnie jego charakter eklezjologiczny, nauczając, że ten rodzaj życia wypływa z powołania Kościoła do świętości i z jego misji zbawczej (por. KK 31; 44)⁵.

⁵ Por. K. Hołda, *Życie konsekrowane*, dz. cyt., s. 17–29.

Z kolei inny soborowy dokument, *Perfectae caritatis*, dotyczący odnowy życia zakonnego, wymienia zasady i kryteria, w myśl których powinna się ta odnowa dokonać. Ojcowie soborowi kładą w nim nacisk na chrysto- i eklezjologiczny charakter życia zakonnego. Podkreślają, że dążenie do miłości doskonałej drogą rad ewangelicznych bierze początek z nauki i przykładu Boskiego Mistrza i dokonuje się we wspólnocie Kościoła (por. PC 5).

Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* podaje, że zakonnicy, zjednoczeni z Chrystusem na mocy chrztu i konsekracji zakonnej, powinni mieć świadomość szczególnej przynależności do Jego Mistycznego Ciała. Na tej podstawie są zobowiązani do współpracy w budowaniu i wzroście całego Mistycznego Ciała Chrystusowego oraz dobra Kościołów partykularnych. Mają to jednak czynić z zachowaniem własnej tożsamości, w zgodzie z własnym charyzmatem; w realizacji tych zamierzeń ma ich wspierać biskup (por. nr 33–35).

O wzajemnej współpracy między biskupami a zakonnikami traktują również Dyrektywy Kongregacji Zakonów i Instytutów Świeckich *Mutuae relationes* (1978). Tekst obejmuje dwie części: teologiczną i normatywną. Nawiązuje do poprzednich dokumentów Kościoła i zawartej w nich myśli, że zakonnicy mają się włączać w działalność duszpasterską Kościołów lokalnych, z zachowaniem jednak własnego charakteru, charyzmatu i posłannictwa.

Jan Paweł II, nawiązując w pewien sposób do tych dokumentów, w omawianej adhortacji rozpatruje zagadnienie miłości osób konsekrowanych do Kościoła w dwóch aspektach. Zwraca uwagę na potrzebę ich autentycznego świadectwa oraz gorliwego apostołatu.

3.2.1. Świadectwo

W motu proprio *Porta fidei* na Rok Wiary (2011) Benedykt XVI wskazuje na potrzebę dawania świadectwa życia chrześcijańskiego we wszystkich stanach. Odnosząc się do przykładu Apostołów (por. Mk 10, 28), uczniów tworzących pierwszą wspólnotę (por. Dz 2, 42–47), męczenników, którzy oddali życie za Chrystusa, zachęca do dawania świadectwa bycia chrześcijaninem: w rodzinie, w życiu zawodowym, publicznym, a szczególnie zakonnym, z wykorzystaniem charyzmatów i posług im właściwych (por. PF 13).

Podobne treści zawarł Jan Paweł II w adhortacji napisanej w Jubileuszowym Roku Odkupienia. Wezwał w niej wszystkich ludzi do odnowienia miłości ku Chrystusowi. Szczególne zadanie z racji ich profesji powierzył osobom konsekrowanym, które zajmują wyjątkowe i odpowiedzialne miejsce zarówno w uniwersalnej wspólnocie ludu Bożego, jak i w każdej wspólnocie lokalnej Kościoła. Konsekracja i profesja rad ewangelicznych są, zdaniem papieża,

szczególnym świadectwem miłości, która stanowi istotę duchowości zakonnej. Miłość ta obejmuje cały Kościół, czyniąc osobę konsekrowaną swoistym darem dla jego wspólnoty. Dotyka wielu szkół duchowości zakonnej w poszczególnych instytutach wiernych charyzmatowi założyciela i aktualnym potrzebom Kościoła (por. RD 14).

Profesja rad ewangelicznych przyczynia się ukształtowania w osobie konsekrowanej zdolności dokonywania właściwych wyborów (por. Rz 8, 13). Dzięki temu czyni z nich świadków „sprzeciwu” wobec wyborów, jakich dokonuje współczesny świat (por. Rz 12, 2). Według papieża, jedynym możliwym do przyjęcia świadectwem jest świadectwo miłości, które wpisane w profesję rad ewangelicznych mówi o Odkupieniu. Świadectwo to mocą Chrystusowego krzyża i Zmartwychwstania prowadzi świat i ludzkość w Duchu Świętym do tego ostatecznego wypełnienia w Bogu. Z tego powodu ma być w pełni przejrzyste i w pełni owocne wśród ludzi. Sposobem na to jest wierne zachowanie przepisów Kościoła oraz zasad dotyczących zewnętrznego wyrazu konsekracji i przestrzegania rad ewangelicznych (por. KPK kan. 669; RD 16).

3.2.2. Apostolat

Osoba zakonna, która oddaje się Bogu do dyspozycji i świadczy życiem o Jego bliskości, staje się narzędziem i wyrazem miłości Boga do ludzi. W ten sposób, zdaniem Jana Pawła II, ze świadectwa miłości oblubieńczej ku Chrystusowi rodzi się właściwy powołaniu osób konsekrowanych ich udział w apostołstwie Kościoła. Wyraża się on na wiele różnych sposobów i poprzez różnorodność charyzmatów udzielanych poszczególnym instytutom. W ten sposób osoby konsekrowane wpisują się w misję Apostołów (por. Mt 28, 19)⁶.

Osoby zakonne na wiele różnych sposobów wypełniają swą miłość ku Kościołowi poprzez apostołstwo. Charakter tego posłannictwa jest specyficzny i kościelny. Pochodzi od charyzmatu założyciela, który otrzymany od Boga i zatwierdzony przez Kościół staje się charyzmatem całej wspólnoty. Ów dar usiłuje zaradzić różnym potrzebom Kościoła i świata w poszczególnych momentach dziejów. Papież podkreśla, że w każdej z dziedzin apostołstwa (zarówno w kontemplacji, jak i w działaniu) osobom zakonnym towarzyszy błogosławieństwo i opieka Kościoła. W całościowym posłannictwie Kościoła uwydatnia się w sposób szczególny owa ekonomia Odkupienia, której głębię zakonnicy i siostry zakonne noszą w sobie przez samą konsekrację i profesję rad ewangelicznych (por. RD 15)⁷.

⁶ Por. E. Gambari, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, tłum. J.E. Bielecki, Kraków 1998, s. 196–199.

⁷ Por. tamże, s. 200–201.

Najbardziej podstawowym dziełem apostolskim pozostaje zawsze tożsamość osoby konsekrowanej. Papież nie używa tego terminu, ale pisze, „czym (a zarazem kim) w Kościele są osoby konsekrowane”, objaśniając swoje rozumowanie tekstem św. Pawła: *Umarliście bowiem i wasze życie jest ukryte z Chrystusem w Bogu* (Kol 3, 3). Stwierdza, że owo „ukrycie z Chrystusem w Bogu” jest źródłem, sposobem i gwarancją ich skutecznego apostołstwa. Zachęca, by dzięki temu zjednoczeniu i wypływającemu z niego apostołstwu zakonnicy byli światłem dla świata (por. Mt 5, 16) przez świadectwo wzajemnej miłości, związanej z braterskim lub siostrzanym duchem każdej wspólnoty (por. J 13, 35). Papież podkreśla w tym miejscu znaczenie wspólnotowego charakteru życia zakonnego, który umacniany głębokim życiem duchowym (zwłaszcza Eucharystią) pozwala urzeczywistniać wymiar międzyosobowy i społeczny wzajemnej miłości, szacunku, jedności i bezinteresownej pomocy (por. PC 15).

Szczególnie mocno Jan Paweł II zaznacza wartość apostołstwa przejawiającą się we wrażliwości na potrzeby i cierpienia człowieka (por. Ga 6, 2), apostołstwa będącego wypełnieniem przykazania miłości i całkowitym wypełnieniem Prawa (por. Rz 13, 10). Poprzez każdy czyn i postawę osób zakonnych powinna być głoszona i potwierdzana prawda leżąca u podstaw ekonomii Odkupienia, że *Chrystus umiłował Kościół i wydał za niego samego siebie* (Ef 5, 25). Tylko w ten sposób, zdaniem papieża, apostołat nabierze cech przejrzystości i wyrazistości, ukazując jednocześnie głęboką więź z Kościołem (por. KPK 675 § 3).

* * *

Podsumowując, można zauważyć, że Jan Paweł II widzi podstawę duchowości zakonnej w powołaniu człowieka do doskonałości. Ukazuje, w myśl nauki soborowej, że to uprzywilejowany, aczkolwiek nie jedyny sposób dążenia człowieka do świętości. Istotę duchowości zakonnej papież ujmuje w przymierzu oblubieńczej miłości osoby konsekrowanej z Chrystusem oraz w udziale w Jego wyniszczeniu. Z kolei wśród sposobów realizacji duchowości zakonnej podaje wypełnianie rad ewangelicznych oraz miłość do Kościoła. Zadanie to zaleca wypełniać przez dawanie świadectwa w codzienności i apostołat. W ten sposób tworzy doskonały wzór, pewien szkic i sposób analizy badawczej duchowości poszczególnych instytutów zakonnych z zachowaniem wierności ich charyzmatom i wskazaniom założycieli. Na tej podstawie można dokonywać analizy badawczej duchowości poszczególnych instytutów zakonnych.

Summary

Monastic spirituality in the light of *Redemptionis donum* of John Paul II

To sum up, it is possible to notice that John Paul II can see the base of the monastic spirituality in appointing the human to the excellence. He is showing, in accordance with the conciliar learning, that it is a privileged, although not only way of the aspiration of the human to the holiness. The Pope is taking hold of the being of the monastic spirituality in the alliance of the love of the consecrated person with the Christ and in the participation in his cachexia. Next amongst means of implementation filling evangelical advice up and loves of the Church are giving to the monastic spirituality. The task is recommending it to fill up through the bearing witness into everyday lives and the apostolate. In this way an excellent certain template forms the sketch and the manner of analysis of the research spirituality of individual monastic institutes their in compliance with the faithfulness for charismata and indications of founders.

Adam Józef Sobczyk – kapłan ze Zgromadzenia Misjonarzy Świętej Rodziny, dr hab., adiunkt Zakładu Teologii Duchowości UMK w Toruniu. Od 2007 roku członek Międzynarodowej Komisji Formacyjnej Zgromadzenia Misjonarzy Świętej Rodziny, od 2009 roku członek korespondent Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości. Wykładowca teologii duchowości, kierownictwa duchowego i poradnictwa rodzin, rekolekjonista. Zainteresowania naukowe obejmują głównie zagadnienia historii i teologii duchowości ze szczególnym uwzględnieniem duchowości zakonnej oraz duchowości małżeńskiej i rodzinnej.